

► Leszek Warzecha, *Od przeszłości ku przyszłości. Rozważania o Chinach* [recenzja książki *Chińska Republika Ludowa jako współczesny podmiot środowiska międzynarodowego. Tom III. Rozważania o rzeczywistości*]

Książka *Chińska Republika Ludowa jako współczesny podmiot środowiska międzynarodowego. Tom III. Rozważania o rzeczywistości* ukazała się nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek w 2016 roku, jako tom z serii Biblioteka Azji i Pacyfiku. Proponowany tom stanowi kontynuację rozważań autora, Mariana Tadeusza Menceła, nad kondycją i wizerunkiem współczesnych Chin.

Tom III, będący przedmiotem niniejszej recenzji, rozpoczyna się od IV i jednocześnie ostatniego rozdziału całej serii, więc czą go natomiast odpowiednio: zakończenie, dwujęzyczne streszczenie (w językach polskim i angielskim), bibliografia oraz indeks osobowy. Numeracja stron wskazuje na kontynuację wątków z tomu I i II (początek rozdziału IV wypada na 833 stronie), a ponadto książkę otwiera wspólny dla wszystkich tomów spis treści, również dwujęzyczny.

Rozdział IV („Odrębność chińskiej myśli politycznej: przeszłość i teraźniejszość”) podzielony został na pięć podrozdziałów. Pierwszy podrozdział nosi tytuł „Podstawowe wartości kulturowo-cywilizacyjne Chin”. Na początku tej części autor definiuje wybrane z wykorzystywanych przez siebie pojęć, tj. „kultura” (s. 834) oraz „cywilizacja” (s. 838) i jest to zdecydowanie najbardziej nużąca część tomu. Stanowczo bardziej zajmujące czytelnika są te fragmenty opracowania, w których autor pisze stric-

te o przedmiocie swojego zainteresowania. W pierwszym podrozdziale autor koncentruje się na naszkicowaniu przed czytelnikiem zmian, które zachodziły w Chinach od czasów, kiedy utożsamiały one cywilizację „wiejską” stojącą w opozycji do cywilizacji „miejskiej”, czyli Zachodniej (s. 843), aż do wieku XXI, kiedy rola Azji uległa upadkowi. Mencil pisze, że te same wzorce społeczeństwa konsumpcyjnego, które kształtowały się przez 200 lat na Zachodzie, w Chinach zostały przyjęte w ciągu jednego pokolenia (s. 851) i ich wtłoczenie do społeczeństwa musiało zostać zintegrowane z dotychczas obowiązującym wzorcem, rozumianym jako suma takich wartości jak hierarchiczność, określona struktura społeczna, ograniczenie swobód jednostki, głębokie poszanowanie władz etc. (s. 858–859).

Drugi podrozdział rozdziału IV dotyczy tradycji konfucjańskiej jako „podstawy systemu społeczno-politycznego” Chin (s. 863). Ponieważ konfucjanizm odegrał ogromną rolę w budowaniu tożsamości Chińczyków, poświęcono mu cały podrozdział, począwszy od naszkicowania sylwetki Konfucjusza (s. 862–869), przez wspomnienie kontynuatorów jego idei (s. 870–873), kończąc na ewolucji idei aż do XX wieku (s. 873–878). Mencil opisuje również klasyczne księgi, etapy kształtowania się konfucjanizmu, jego religijny charakter oraz współczesne spojrzenie na konfucjanizm. Ten podrozdział porządkuje dotychczas znaną wiedzę na temat systemu filozoficzno-religijnego, ale jest niezbędny dla pełnego zrozumienia obyczajowości Chińczyków i dokonujących się w niej zmian.

Trzeci podrozdział nosi tytuł „Wiejski charakter chińskiego społeczeństwa” i po-

święcony jest m.in. analizie demograficznej, głównym ośrodkiem życia społecznego oraz transformacjom, jakim ulegało społeczeństwo wiejskie przez całe stulecia. Cały podrozdział poświęcony został sytuacji chłopów w Chinach. Pomimo licznych reform oraz odejścia od gospodarki centralnie planowanej, który to zresztą proces autor bardzo dokładnie opisuje, podrozdział wieniczy konkluzja, że na aktualnym poziomie rozwoju zacofanie chińskiej wsi stanowi gospodarczy balast i poważne ograniczenie, które blokuje krajowi nobilitację do ragi mocarstwa o randze Stanów Zjednoczonych (s. 960).

Czwarty podrozdział (omyłkowo oznaczony numerem piątym dotyczy sytuacji kobiet w Chinach. Ta część książki stanowi interesującą i fascynującą refleksję nad tym, jak kobiety były postrzegane przez poprzednie pokolenia i jaką rolę pełnią we współczesnym świecie. W Chinach zauważalny jest wzrost aktywności zawodowej kobiet i charakterystyczne dla współczesnego świata procesy feminizujące (s. 961). Stopniowe odrzucanie tradycji narzuconej przez konfucjanizm, oznaczało dla kobiet nie tylko emancypację, ale również odejście od zwyczaju krępowania stóp (s. 971), zabiegu niegdyś równie pożądanego, co okaleczającego już małe dziewczynki. Z drugiej strony, w 1977 roku wprowadzone zostały kary za posiadanie większej ilości dzieci i w niedługim czasie potomkowie płci męskiej stali się bardziej pożądanymi (s. 975). W konsekwencji, współczesne Chiny borykają się nie tylko z dysproporcją w ilości kobiet i mężczyzn, ale również innymi negatywnymi konsekwencjami, spośród których autor wymienia skutki frustracji i agresji mężczyzn wobec kobiet oraz trau-

mę kobiet zmuszonych do aborcji córek lub sterylizacji. Mencel podejmuje jednak kolejny wątek – dzisiejsze Chiny są dynamicznie rozwijającym się krajem kobiet-miliarderek oraz kobiet piastujących wysokie stanowiska, o czym autor pisze odnosząc się do blogów sinologicznych oraz artykułów z portali informacyjnych. To w tej części jego pracy, najbardziej widoczne są odwołania do bogatych i zróżnicowanych źródeł internetowych.

Ostatni, piąty podrozdział (mylnie oznaczony jako szósty dotyczy XVIII Zjazdu KPCh. Drugi człon tego śródtytułu brzmi „Nowe otwarcie czy kontynuacja?” i jest to pytanie o przyszłość Chin w świetle reform zaplanowanych na najbliższe 10 lat. Mencel wspomina o sześciu najważniejszych celach sformułowanych na Zjeździe, wśród których znalazły się: komplementarność reform, pogłębienie reformy systemu gospodarczego, utrzymanie kierowniczej pozycji KPCh, ograniczenie roli państwa w regulacji cen, zmiany w administracji publicznej oraz implementację zmian w relacjach między miastem i wsią (s. 998).

Rozdział IV jest ostatnim z integralnej całości, jaką są trzy tomy *Chińskiej Republiki Ludowej jako...* W Tomie III zawarto również zakończenie wspólne dla całego opracowania. W zakończeniu autor wypunktował korzystne dla rozwoju Chin czynniki zewnętrzne (s. 1004), cele strategiczne państwa (s. 1006–1007) oraz najważniejsze przeobrażenia przełomu XX i XXI wieku (s. 1007), jak również podstawowe zadania wyznaczone do realizacji przez Chińskie władze (s. 1012).

Pracę wieniczą streszczenie oraz niezwykle rozbudowana bibliografia oraz indeks.

Istnieje kilka istotnych czynników, które świadczą o szczególnej wartości pracy Mariana Tadeusza Mencela. Przede wszystkim, jest to niezwykle złożone i przemyślane opracowanie, które porusza cały szereg kwestii w ujęciu społecznym, politologicznym oraz gospodarczym. Autor odnosi się do przeszłości Chin (gospodarczej, kulturalnej czy obyczajowej), żeby przeanalizować ich obecną sytuację i sformułować prognozy na przyszłość. Ta rozbudowana, a jednocześnie konsekwentna i logiczna analiza, wymagała ogromnych nakładów pracy i benedyktyńskiej cierpliwości, żeby naszkicować skomplikowaną siatkę współzależności i kontrastów. Mocną stroną *Chińskiej Republiki Ludowej...* są również podrozdziały dotyczące społeczeństwa wiejskiego oraz pozycji kobiet w Chinach. Stanowią one syntezę dotychczasowej wiedzy na temat Chin, ale dzięki odnoszeniu się do monumentalnej ilości źródeł, w tym również wirtualnych, autor był w stanie zaproponować nowe spostrzeżenia do refleksji.

Tom III *Chińskiej Republiki Ludowej jako współczesnego podmiotu środowiska międzynarodowego* jest nie tylko syntezą dotychczasowej wiedzy okraszona przemyśleniami i obserwacjami autora, ale również fascynującą i przyjemną w odbiorze lekturą naświetlającą kulturę dawnego Państwa Środka. To imponujące opracowanie jest więc interesującą propozycją dla badaczy i studentów różnych specjalności, ale z powodzeniem może też zafascynować innych czytelników.

inż. Leszek Warzecha

Uniwersytet Gdański
leszekwarzecha54@gmail.com

Bibliografia

Mencel, M. T. (2016). *Chińska Republika Ludowa jako współczesny podmiot środowiska międzynarodowego*. Tom III. *Rozważania o rzeczywistości*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.